

Cafer b. Ali ed - Dimashq

030013

1008 SETIA, Adi. Ja'far ibn 'Alī al-Dimashqī on community, money, and prudent management in trading and spending: four excerpts from his *Kitāb al-ishārat ilā mahāsin al-tijārat*. *Islam & Science*, 9 i (2011) pp.11-32.

27 Nisan 2014

MADDE YAYIMI ANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Cafer b. Ali ed-Dimashki
4534- Ritter, H., "Ein arabisches Handbuch des Handelswissens-
chaft", *Islam*, 1917, 7: 1-91.

Apropos of the *Kitāb al-ishārah ilā mahāsin al-tijārah* by Ja^cfar ibn
Alī al-Dimashqī.

درباره کتاب الاشارة الى محاسن التجارة از جعفر بن علي الدمشقي .

13 ARALIK 1991 MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Cafer b. Ali ed-Dimashki

1545 McCHESNEY, R.D. Abu al-Fadl Ja'far bin 'Ali
ad-Dimashqī (eleventh century). *The genius of
Arab civilization: source of renaissance*.
J.R.Hayes, ed. 2nd ed. London: Eurabia, 1983.
pp.234-235

118 KASIM 1991
MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

CAFER b. ALI ed-DIMASHKI

1

3446. 81

DIMASHQĪ (Ja^cfar ibn
Alī Abu al-Faḍl al-). دمشقي (جعفر بن علي
ابو الفضل).

- الاشارة الى محاسن التجارة [ومعرفة جيد الاعراض
ورد فيها عشوش المدلسين فيها] /.../ ابن الفضل جعفر
ابن علي دمشقي؛ تحقيق الشري الشورجي. - الطبعة
الاولى. -
Le Caire: Maktabat al-Kulliyat al-
azhariya, 1397/1977 (Iskandariya: Matba'at al-gad).
- 112p. ; 24cm.

[8° v.83149

Isāra ilā Mahāsin al-Tijārah

.../...

01 MAYIS 1995

2

34467. 81

DIMASHQĪ (Ja^cfar ibn
Alī Abu al-Faḍl al-). دمشقي (جعفر بن
علي ابو الفضل).

- الاشارة الى محاسن التجارة...
[8° v.83149

... "Isāra (al-)ilā mahāsin al-tijārah...". - La page
du titre porte aussi: "Abḥaṭ min al-turāṭ al-islā-
mī fi 'ilm al-iqtisād wa fann al-tijārah wa 'ilm
al-kīmyā'". - Ed.al-Biṣrī al-Šūrbaḡī. - Acq.79-
13171. - Rel.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Publications of the
Institute for the History of
Arabic-Islamic Science

Edited by
Fuat Sezgin

NATURAL SCIENCES
IN ISLAM

Volume 62

Chemistry and Alchemy

Texts and Studies
Collected and reprinted
VIII

2002

Institute for the History of Arabic-Islamic Science
at the Johann Wolfgang Goethe University
Frankfurt am Main

NATURAL SCIENCES IN ISLAM

Volume
62

CHEMISTRY AND ALCHEMY

TEXTS AND STUDIES
VIII

Collected and reprinted
by
Fuat Sezgin

in collaboration with
Carl Ehrig-Eggert, Eckhard Neubauer,
Farid Benfeghoul

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	85499
Tas. No:	509.297 NAT. S

2002

Institute for the History of Arabic-Islamic Science
at the Johann Wolfgang Goethe University
Frankfurt am Main

Beiträge zur Geschichte der Naturwissenschaften. XXXII.

Von Eilhard Wiedemann.

Aus der arabischen Handels- und Warenlehre von *Abu'l
Faḍl Ga'far Ibn 'Alī al Dimaschqī.*

(030013)

Aus dem obigen interessanten Werk, auf das mich die Herren Professor Dr. Becker in Hamburg und Professor Cheikho in Beirut aufmerksam gemacht haben, habe ich bereits einige Stücke publiziert¹⁾. Im folgenden soll Weiteres mitgeteilt werden.

1. Über die Methoden, mittels deren man die Edelmetalle untersucht und erkennt, ob sie gut oder schlecht sind. 2. Über den Wohlgeruch. 3. Über das Eisen, Kupfer, die beiden Bleiarten und das Quecksilber. 4. Über die Nahrungsmittel und das, was dazu gehört. 5. Über die Künste.

1. Über die Methoden, mittels deren man die Edelmetalle (*al Māl al sāmit*) untersucht und erkennt, ob sie gut oder schlecht sind. (S. 6.)

Nachdem ich gezeigt habe, daß die Edelmetalle nötig sind²⁾ und alle Menschen den Vorteil, den sie bringen, kennen und sie zu besitzen und zu erwerben wünschen, muß ich angeben, wie man sie prüft, damit man

¹⁾ Beiträge XXX, S. 229, dort sind auch die erforderlichen Angaben über das Werk erhalten, und Archiv für Geschichte der Technik und Naturwissenschaften. 1913. — Herr Professor Dr. Späth in Erlangen war so gütig, mir eine Reihe von Bemerkungen mitzuteilen, die durch Sp. gekennzeichnet sind. Einige Bemerkungen verdanke ich Herrn H. Ritter in Hamburg.

²⁾ Die betreffenden Ausführungen habe ich im Archiv für Geschichte der Naturwissenschaften und Technik Bd. 5, S. 60. 1913 veröffentlicht.

21 MAYIS 2003
MADDE 54 YERLENDİKTEN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Publications of the
Institute for the History of
Arabic-Islamic Science

Edited by
Fuat Sezgin

ISLAMIC
MEDICINE

Volume
93

Texts and Studies
on
Islamic Medicine

Collected and reprinted

VI

1997

Institute for the History of Arabic-Islamic Science
at the Johann Wolfgang Goethe University
Frankfurt am Main

ISLAMIC
MEDICINE

Volume
93

TEXTS AND STUDIES
ON
ISLAMIC MEDICINE

VI

Collected and reprinted
by
Fuat Sezgin

in collaboration with
Mazen Amawi, Carl Ehrig-Eggert,
Eckhard Neubauer

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	54869-53
Tas. No:	

1997

Institute for the History of Arabic-Islamic Science
at the Johann Wolfgang Goethe University
Frankfurt am Main

VI

Table of Contents

Renaud, Henri-Paul-Joseph: <i>De quelques acquisitions récentes sur l'histoire de la médecine arabe au Maroc. Ve Congrès International d'Histoire de la Médecine (Genève 1925). Genève 1926. pp. 114-121. ....</i>	154
Renaud, Henri-Paul-Joseph: <i>Un essai de classification botanique dans l'oeuvre d'un médecin marocain du XVIe siècle. Mémorial Henri Basset. Nouvelles études nord-africaines et orientales. II. Paris 1928. II. pp. 197-206. ....</i>	163
Richter, Paul: <i>Paracelsus im Lichte des Orients. Archiv für die Geschichte der Naturwissenschaften und der Technik (Leipzig) 6. 1913. pp. 294-304.....</i>	174
Seidel, Ernst: <i>Europäische Krankheiten als literarische Gäste im vorderen Orient. Archiv für die Geschichte der Naturwissenschaften und der Technik (Leipzig) 6. 1913. pp. 372-386.....</i>	186
Sanguinetti, Benjamin Raphaël: <i>Quelques chapitres de médecine et de thérapeutique arabes. Texte arabe, publié, traduit, suivi d'une liste de termes techniques et autres. Journal Asiatique (Paris) 6ème série, t. VI. 1865. pp. 378-469, t. VII. 1866. pp. 289-328. ....</i>	202

Authors dealt with in this volume:

Ibn Bassām and al-Nabarāwī	1-35
Ibn al-Khaṭīb	37-83
al-Malik al-Afdal	84-97
Manṣūr b. Muḥammad	99-123
Ibn Khaldūn	124-125
al-Maqrīzī	126-145
Ibn al-ʿAfīf	147-153
al-Wazīr al-Ġassānī	154-172
Ibn Sallūm	174-200
al-Qalyūbī	202-334

- Ibn Bassām
- Dimaskī, Cafer b. Ali

07 EYLÜL 1999
MADE İZMİR KÜTÜPHANESİNİN
SONRA GÖREN DOKÜMAN

Beiträge
zur Geschichte der Naturwissenschaften. XL.

Über Verfälschungen von Drogen u. s. w. nach Ibn Bassām
und Nabarāwī.

Bei dem so reich entwickelten Markt- und Handelsleben in der muslimischen Welt war es unausbleiblich, daß die Handwerker bei der Herstellung der Waren und die Händler bei deren Verkauf zu den mannigfachsten Betrügereien ihre Zuflucht nahmen, um ihren Gewinn zu steigern.

Wie solche Verfälschungen auszuführen sind, schildert für eine Reihe von Fällen *Gaubari*¹⁾, und zwar zum Teil im Anschluß an Angaben aus dem Altertum; dabei trennt er aber nicht stets das, was wirklich durchführbar ist, und das, was er bezw. seine Vorgänger nur erdacht haben.

Abu'l Faḍl Ḡaḍīr Ibn 'Alī al-Dimashqī gibt in einer Warenkunde Merkmale²⁾ für die schlechte und gute Beschaffen-

¹⁾ Zu *Gaubari* ist vor allem zu vergleichen J. M. de Goeje, Z. D. M. G. Bd. 20, S. 485. 1866, ferner M. Steinschneider ebenda Bd. 19, S. 562. 1865 sowie polemische und apologetische Literatur, Abb. für Kunde des Morgenlandes Bd. 6, S. 188, Anhang II. 1878. Eine eingehende arabische Besprechung des Werkes hat P. L. Cheikho im *Maschrif* Bd. 12. 1909 gegeben (vgl. Mitteilungen zur Geschichte der Naturwissenschaften Bd. 9, S. 386. 1910.) Einige Stellen hat de Goeje a. a. O., sowie W. Behrman, J. asiat. (5), Bd. 17, S. 12, 1861 übersetzt. Ich selbst habe aus dem Werk einzelne Teile übersetzt, Beiträge IV, S. 388. VI, S. 26. XII, S. 205-209. XXIII, S. 311. XXV, S. 206. Mitteilungen zur Geschichte der Naturwissenschaften Bd. 9, S. 386 und 476. 1910. In Diergart, Beiträge zur Geschichte der Chemie, S. 249. Beiträge zur Kenntnis des Orients, München Bd. 5, 1908.

²⁾ Vgl. E. Wiedemann, Beiträge XXX und XXXII.

CAFER b. AG' el-DIMASIKI

11 TEMMUZ 1992

DER ISLAM

ZEITSCHRIFT
FÜR GESCHICHTE UND KULTUR
DES ISLAMISCHEN ORIENTS

HERAUSGEGEBEN VON
C. H. BECKER IN BERLIN
UND
R. TSCHUDI IN HAMBURG

MIT UNTERSTÜTZUNG DER
HAMBURGISCHEN WISSEN-
SCHAFTLICHEN STIFTUNG

SIEBENTER BAND

MIT 17 ABBILDUNGEN IM TEXT UND 4 TAFELN

STRASSBURG 1917
VERLAG VON KARL J. TRÜBNER

HAMBURG: C. BOYSEN

91

حسان انوشه، دانشنامه ادب فارسی: ادب فارسی در قفقاز (آذربایجان، ارمنستان، گرجستان، جمهوری خود مختار داغستان)، جلد. بنجم، تهران ۱۳۸۲. ISAM ۱۳۷۶۰۰

ابوالفتح خان

ابوالفضل جعفر

۲۲۴ - ۲۲۸؛ سکیز بوز ایل آذربایجان تورکجه غزلی، ۴۵۲؛
فهرست نسخه‌های خطی فارسی، ۳۵۹۸/۵؛ گلستان ارم، ۲۰۱؛
مجالس النفاث، ۳۲۸؛ مجمع الفصحا، ۲۰۰/۱؛ هفت اقلیم، ۲۹۹/۳؛
شعاع الملک شیرازی، «ابوالعلاء گنجوی»، ارمغان، سال چهاردهم،
شماره ۹، آذر ۱۳۱۲ ش / ۱۹۳۳ م، صص ۷۰۵ - ۷۱۳؛ آزادانی
اصفحانی، «شاهد صادق»، یادگار، سال دوم، شماره ۶، ۱۳۲۴ ش،
ص ۲۷

Iranica, 1/252.

مزدک انوشه

ابوالفتح خان، فرزند ابراهیم خلیل خان جوانشیر ← طوطی قراباغی

ابوالفضل جعفر (a.bol.fazl.ja&.far)، فرزند علی، - ۴۳۷ ق، امیر
محلی و حکمران تفلیس. وی همروزگار ابوالحسن علی لشکری
دوم شدادی (۴۲۵ - ۴۴۱ ق) بود. در منابع تاریخی از نام، شرح
زندگانی و دوره فرمانروایی اش یاد نرفته است، تنها جوانشیر
در تاریخ گرجیان در دوره باگرات چهارم (۴۱۷ - ۴۶۴)، پادشاه
گرجستان، امیر جعفر نامی را فرمانروای تفلیس آورده که گویا
همین ابوالفضل جعفر است. جوانشیر می نویسد: «لیبارید و
ایوانی سرکردگان با پادشاه [باگرات چهارم] یاری نموده به حیل
تفلیس را از امیر جعفر بگرفتند. بار دیگر بر او رحم آورده شهر
بگذارند. لیکن او فرمانبرداری پادشاه ابخاز را نکه نمی داشت...
شهر را بگرفتند، ولی امیر جعفر را آنجا باز گذاردند تا او بمرد و
پادشاه باگرات به شهر رفته، دژ [دارالجلال] را بگرفت.»
گفته‌های جوانشیر بسیار کوتاه، نارسا و مبهم است؛ زیرا با همه
دشمنی که در آن روزگار میان مسلمانان و مسیحیان بود، باور
کردنی نیست که گرجیان به امیر جعفر ترحم کرده یا شهر را پس
از گرفتن به او بازگردانده باشند. با این همه، از نوشته‌های او،
اشعار قطران تبریزی (- پس از ۴۶۵ ق) و گفته‌های ابن اثیر چنین
برمی آید که نخست گرجیان ابوالفضل جعفر را بشکستند و
تفلیس را از دست او درآوردند. ابوالفضل جعفر با ابوالحسن علی
لشکری روابط دوستانه داشت و به کمک او بر گرجیان تاخت و
بار دیگر تفلیس را گرفت. قطران در این باره چکامه‌ای بلند سروده
است. پس از آن، بار دیگر گرجیان و ارمنیان متحد شدند و
تفلیس را شهر بندان کردند، چنانکه محاصره به درازا کشید و

۵۵۴ ق، شاعر ایرانی. در گنج به دنیا آمد و گویا جوانی خود را
در همان جا گذراند. به گفته فروزانفر، تولد وی را سال‌های میان
۴۹۰ و ۵۰۰ ق دانسته‌اند و گفته‌اند که سال‌های میان ۵۳۰ و
۵۴۰ ق به دربار منوچهر بن فریدون شروان‌شاه (۵۱۴ - ۵۴۴ ق)
راه یافت و مداح و ملک الشعرا دربار وی شد. ابوالعلا را
استاد الشعرا می‌گفتند. وی نخستین شاعر برجسته مکتب شروان
و از شاعران معروف آذربایجان است که سبک شعری تازه‌ای
داشتند. خاقانی شروانی (۵۲۰ - ۵۹۵ ق) و فلکی شروانی از
شاگردان وی بودند و هر دو با معرفی او به دربار شروان‌شاهان
راه یافتند. ابوالعلا دخترش را به زنی خاقانی داد. پس از چندی
به سبب نخوت خاقانی، میان استاد و شاگرد اختلاف پیش آمد.
ابوالعلا سخت آزاده شد و شعری گله‌آمیز در هجو شاگرد و
دامادش سرود و خاقانی هم ابوالعلا را هجو گفت. وی در مثنوی
تحفة العرافین هجوی سخت ناروا درباره او ساخته است. خاقانی
در این هجویه، ابوالعلا را به اسماعیلیه منتسب کرده و از پیروان
حسن صباح خوانده و او را به گردکوه دامغان که از مراکز
اسماعیلیان ایران بوده نسبت داده است. هنگامی که ابوالعلا را
متهم کردند که اسرار شروان‌شاه را فاش ساخته است، وی
قصیده‌ای در مدح منوچهر شروان‌شاه گفته و در آن سوگند یاد
کرده و خود را از این اتهام مبرا دانسته است. این سوگندنامه
(قصیده قسمیه) کامل‌ترین شعری است که از او به جا مانده
است. هدایت در مجمع الفصحا سی و چهار بیت از این قصیده،
شعاع الملک شیرازی شصت بیت از یک جنگ خطی و امین
احمد رازی پنجاه بیت از این قصیده را آورده‌اند. ظاهراً وی اشعار
فراوان و دیوانی داشته که از میان رفته است. حدود صد بیت از
سروده‌های او در تذکره‌ها به جا مانده است.

منابع: آتشکده، چاپ سادات ناصری، ۲۰۴/۱ - ۲۰۵؛ آتورباتکان
(آذربایجان) و نهضت ادبی، ۲۴۴ - ۲۴۹؛ تاریخ ادبیات ایران،
ریبکا، ۳۱۳؛ تاریخ ادبیات در ایران، ۳۴۲/۲، ۷۷۸، ۷۸۱؛ تاریخ
ایران کیمبریج، ۵۳۸/۵ - ۵۴۰؛ تاریخ گزیده، ۷۲۲؛ تاریخ نظم و نثر،
۱۰۷، ۱۰۳؛ تحفة العرافین، مقدمه «ز»؛ تذکره الشعرا، ۵۷؛
دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ۹/۶ - ۱۰؛ دانشمندان آذربایجان،
۲۷؛ دانشنامه ایران و اسلام، ۹۶۶/۷ - ۹۶۷؛ دیوان خاقانی، مقدمه؛
ریاض الشعرا، ۱۱/۱؛ ریاض العارفین، ۲۴/۱ - ۲۵؛ ریحانة الادب،
۲۱۳/۴؛ سخن و سخنوران، ۶۲۷؛ سرایندگان شعر پارسی در قفقاز،

فی الامامة از حسن بن موسی نوبختی (متوفی بین ۳۰۰ تا ۳۱۰) و النقص فی الامامة علی جعفر بن حرب از شیخ مفید (متوفی ۴۱۳؛ بغدادی، ص ۱۶۹؛ نجاشی، ص ۶۴، ۴۰۰؛ ذهبی، ج ۱۰، ص ۵۵۴).

منابع: ابن اثیر؛ ابن جوزی، المنتظم فی تاریخ الملوک و الامم، چاپ محمد عبدالقادر عطا و مصطفی عبدالقادر عطا، بیروت ۱۹۹۲/۱۴۱۲؛ ابن حزم، الفصل فی الملل و الأواء و النحل، چاپ محمد ابراهیم نصر و عبدالرحمان عمیره، بیروت ۱۹۸۵/۱۴۰۵؛ ابن مرتضی، کتاب طبقات المعتزلة، چاپ سوزانا دیوالد - ویلتر، بیروت ۱۹۸۸/۱۴۰۹؛ ابن ندیم؛ علی بن اسماعیل اشعری، کتاب مقالات الاسلامیین و اختلاف المصلین، چاپ هلموت ریتز، ویسبادن ۱۹۸۰/۱۴۰۰؛ عبدالقاهرین طاهر بغدادی، الفرق بین الفرق، چاپ محمد محیی الدین عبدالحمید، بیروت: دارالمعرفة، [بی تا]؛ علی بن محمد جرجانی، شرح المواقف، چاپ محمد بدرالدین نعلانی حلی، مصر ۱۹۰۷/۱۳۲۵؛ چاپ افت ق م ۱۳۷۰ ش؛ خطیب بغدادی؛ عبدالرحیم بن محمد خیاط، الانتصار و الرد علی ابن الراوندی المسلح، چاپ محمد حجازی، قاهره [۱۹۸۸]؛ ذهبی؛ محمد بن عبدالکریم شهرستانی، الملل و النحل، چاپ محمد سیدکیلانی، بیروت ۱۹۸۶/۱۴۰۶؛ طوسی؛ محمد بن حسن طوسی، العدة فی اصول الفقه، چاپ محمدرضا انصاری قمی، قم ۱۳۷۶ ش؛ علی بن حسین علم الهدی، امالی السید المرتضی، ج ۲، چاپ احمد بن امین شقیطی، قاهره ۱۹۰۷/۱۳۲۵؛ چاپ افت ق م ۱۴۰۳؛ محمد بن عمر فخررازی، اعتقادات فرق المسلمین و المشرکین، چاپ محمد معتمد بالله بغدادی، بیروت ۱۹۸۶/۱۴۰۷؛ قاضی عبدالجبار بن احمد، شرح الاصول الخمسة، چاپ عبدالکریم عثمان، قاهره ۱۹۸۸/۱۴۰۸؛ همو، فرق و طبقات المعتزلة، چاپ علی سامی نشار و عصام الدین محمد علی، [اسکندریه] ۱۹۷۲؛ محمد بن محمد ماتریدی، کتاب التوحید، چاپ فتح الله خلیف، استانبول ۱۹۷۹؛ مجلسی؛ مسعودی، مروج (بیروت)؛ محمد بن محمد مفید، اوائل المقالات فی المذاهب و المختارات، چاپ مهدی محقق، تهران ۱۳۷۲ ش؛ احمد بن علی نجاشی، فهرست اسماء مصنفی الشيعة المشتهر بر رجال النجاشی، چاپ موسی شبیری زنجان، قم ۱۴۰۷.

/ شهناز شایان فر و گروه کلام و فرق /

جعفر بن علی بن ابی طالب ← کربلا، واقعه

جعفر بن علی بن حمدون ← ابن ارغون،

جعفر بن علی

جعفر بن علی، کنیه اش ابو عبدالله، فرزند امام هادی علیه السلام. در ۲۲۶ به دنیا آمد. او به دلیل ادعای امامت پس از رحلت برادرش، امام حسن عسکری علیه السلام، و انکار وجود فرزندی برای ایشان به جعفر کذاب ملقب شد (عمری، ص ۱۳۰-۱۳۱؛ فخررازی، ۱۴۰۹، ص ۷۸؛ ابن عنبه، ص ۱۹۹؛ علی

دادن فعل نیازی به آن نیست. افعال متولده (افعالی که بر اثر فعل دیگر انجام می پذیرند؛ ← تولید*) نیز می توانند با استطاعت فعل اول انجام بگیرند و لذا استطاعت ممکن است در زمان انجام شدن فعل متولد از بین رفته باشد و فعل متولد می تواند بر اثر قدرتی که معدوم شده است پدید بیاید (همان، ص ۲۳۲). در باره ماهیت روح گفته اند که جعفر، بر مبنای آیه ۸۵ سوره اسراء، قائل به ترجیح سکوت بوده است. او با فرق گذاشتن میان روح (که امری الهی و ورای ادراک است) و نفس، همانند سایر معتزله بغداد، نفس را عرض و آلت بدن می شمرده است (برای نمونه ← همان، ص ۳۳۴، ۳۳۷).

در مسئله امامت، او مانند جعفر بن مبشر، امامت را از مصالح دین و شناخت آن را به عقل می دانسته است. این دو بر همین اساس امامت مفضول بر فاضل را جایز می شمرده اند، چرا که امامت برای اجرای اموری چون اقامه حدود و قضاوت و جنگ و سایر مسائل اجتماع است و قرار گرفتن این کار بر عهده مفضول با وجود فاضل رواست (شهرستانی، ج ۱، ص ۱۶۰).

جعفر بن حرب در تفسیر و فقه نیز آرای داشته است (← علم الهدی، ج ۲، جزء ۴، ص ۱۵۶؛ طوسی، ج ۲، ص ۶۰؛ طبرسی، ذیل آل عمران: ۱۵۲، اعراف: ۸۹، ۱۰۱؛ مجلسی، ج ۲۰، ص ۳۰؛ برای دیگر آرای کلامی جعفر بن حرب ← خیاط، ص ۱۵۳؛ اشعری، ص ۲۰۳، ۲۴۰، ۲۴۶-۲۴۷، ۲۵۴، ۳۴۵، ۳۷۰، ۴۱۵، ۴۲۹؛ مفید، ص ۱۰۲-۱۰۳؛ نیز ← جعفر بن مبشر*).

جعفر بن حرب آثار متعددی در مسائل کلامی و فقهی نوشته که هیچ یک از آنها باقی نمانده است. آثار او را به دو قسم «جلی» و «دقیق» تقسیم کرده اند. از آثار جلی و واضح که در دوره زهد او تألیف شده و مخاطب آن عامه بوده اند، اینهاست: الأصول الخمس، نصیحة العامة، المسترشد، المتعلم، و الايضاح. از دیگر آثار او اینها را ذکر کرده اند: الاستقصاء، متشابه القرآن، الرد علی اصحاب الطبايع، المسائل فی النعيم، توبیخ ابی الهذیل که در آن ظاهراً آرای ابوالهذیل را منتهی به قول دهریه شمرده است، و نیز کتابی در تکفیر نظام و رأی او در ابطال جزء لایتجزا. آثار «دقیق» او ظاهراً در باره مسائلی با عمومیت کمتر است که به دقت بیشتری نیاز داشته است (← خیاط، ص ۱۸۶؛ ابن ندیم، ص ۳۹، ۲۱۳؛ قاضی عبدالجبار بن احمد، ۱۹۷۲، ص ۷۸؛ بغدادی، ص ۱۲۲، ۱۳۳؛ ابن مرتضی، ص ۷۳).

در رد آرای جعفر بن حرب چند کتاب نوشته شده است، از جمله الرد علی جعفر بن حرب نوشته بُرغوث (متوفی ۲۴۰ یا ۲۴۱) و الحرب علی جعفر بن حرب تألیف عبدالقاهر بغدادی (متوفی ۴۲۹). متکلمان شیعه در رد نظریه امامت وی تألیفاتی داشته اند، که از جمله است کتاب النقص علی جعفر بن حرب

C. Handel

Abu'l-Fadl Ğa'far b. 'A. ad-Dimašqī, der im 5. oder 6. Jahrh. gelebt haben muss, schrieb:

K. al-Isāra ilā maḥāsin at-tiġāra ma'rifat ġaiyid al-a'rāḍ waradī'ihā waġuṣūṣ al-mudallisīn fihā, nach 2 Damaskener Hdss., von denen die älteste a. d. J. 570/1174, jetzt in Kairo, gedr. K. (al-Mu'aīyad) 1318, s. E. Wiedemann, Beitr. z. Gesch. d. Nat. XXX, 230, XXXII, 38/54, XLVIII, 7ff, 6ff H. Ritter, ein ar. Handb. d. Handelswissenschaft, Isl. VII, 1/91.

17. KAPITEL

Geheimwissenschaften

1. Abu'l-Fadl M. b. A. *at-Ṭabasī*, gest. 482/1089.

1. *K. al-Šāmil min al-baḥr al-kāmil fī'd-daur al-ʿāmil*, ein Stück Dāmād Ibr. 845, gekürzte Ausgabe NO 2792, pers. Üb. Bodl. Éthé 1561, As. Soc. Beng. II, 650.

Brockelmann, Carl "Geschichte der Arabischen
Litteratur" Supp. I. S. 907,
1937 (LEIDEN, E. J. BRILL)

İSAM KİT.
DM. 33215/1

محمد عیسی صالحیة ، المعجم الشامل للتراث العربی
المطبوع ، الجزء الثانی ، ص. ۱۹۹۳، ۳۴۴ القاهرة .

Cafer L. Ali el-Dinawi

* الدمشقی (جعفر بن علی ، أبو الفضل) ت بعد ۵۷۰ هـ / ۱۱۷۴ م .

— کتاب الإشارة إلى محاسن التجارة :

○ القاهرة : علی نفقة مطبعة و المؤید ، د.ت ، ۷۶ ص ، ف ۳ ص
المحتوی .

○ تحقیق البشري الشوربجي ، القاهرة : مكتبة الكليات الأزهرية ،
مطبعة الغد ، ۱۳۹۷ هـ / ۱۹۷۷ م ، ۱۱۳ ص ، م ۱۵ ص ، ف ۱۳
ص : المحتوی ، تصویب .

27 EKİM 1995

MADDE İZLENİMLERİ
SONHA GÖZLEMLERİ
KİTAPÇIKLARI

-Cafeteria AU ed. Dimas

الدمشقي (صاحب كتاب الإشارة إلى محاسن التجارة)

جعفر بن علي ...، الدمشقي، أبو الفضل

٠٠٠ - بعد ٥٧٠* هـ

٠٠٠ - بعد ١١٧٥ م

* قال مصصح كتاب «الإشارة إلى محاسن التجارة»/ للمترجم له: «... ولكننا لم نعثر على ترجمة للمؤلف...» .

وأما تاريخ الوفاة الذي أشرنا إليه فهو موعد الانتهاء من تأليف الكتاب المشار إليه، أو الانتهاء من تاريخ نسخه.. لذا لزم التنويه .

- ١ - نهاية كتاب «الإشارة إلى محاسن التجارة»/ للمترجم له .
- ٢ - فهرس مكتبة الأزهر (التجارة والصناعة) ٤٤١:٦ .
- ٣ - معجم المطبوعات العربية والمعربة «سركيس» ع ٣٤١ .
- ٤ - دائرة المعارف الإسلامية (مج ٩: ١٢٢) . - القاهرة: دار الشعب .
- ٥ - رواد الاقتصاد/ السيد عاشور .
- ٦ - دراسة في الفكر الاقتصادي العربي/ السيد عاشور .

Abū-l-Faḍl Ja'far ibn 'Alī al-Dimishqī. Arabic economist who flourished in Damascus and other places in Syria at an unknown time. He composed in or before 1175 the Kitāb al-īshāra ilā maḥāsin al-tijāra wa ma'rifa al-jayyid al-a'rād wa radihā wa ghushūsh al-mudallisīn fihā (Book explaining the benefits of commerce and the knowledge of good and bad qualities [of wares] and the falsifications of counterfeiters). One of the two manuscripts of it (both Damascene) was completed April 20, 1175. It is a work of great importance dealing not only with the knowledge of many wares and their falsifications, but also with the theory and practice of commerce, and even with economic subjects. To illustrate, it examines such questions as the true meaning of wealth or ownership (ḥaḳīqat al-ināl), the

SARTON II/I

Cafer b. Ali
ed-Dimishki

DOKÜMANTASYON MERKEZİ - 3

A PROPOS ET AUTOUR D' „EIN ARABISCHES HANDBUCH DER HANDELSWISSENSCHAFT”

par

Claude Cahen

Paris

Hellmut Ritter zum 70. Geburtstage

Voilà plus de quarante-cinq ans qu'un jeune homme, H. Ritter, a consacré au *Kitāb al-Īsāra ilā maḥāsin at-ticāra* d'Abū l-Faḍl Ca'far b. 'Alī ad-Dimašqī (édité au Caire, 1318h) et à la littérature économique musulmane médiévale, une étude qui aujourd'hui encore reste l'une des rares études importantes dont nous disposons en ce domaine (dans: *Der Islam* 7/1917, sous le titre repris ci-dessus dans le nôtre). Néanmoins, bien entendu, certaines informations se trouvent aujourd'hui accessibles, qui ne l'étaient pas en 1917, et H. Ritter de son côté avait réservé son attention aux chapitres de théorie générale, laissant provisoirement de côté la considération des chapitres de l'*Īsāra* relatifs aux marchandises concrètes. Il n'est donc peut-être pas présomptueux d'apporter à son travail un hommage qui consiste en quelques addenda, ceux-ci, faut-il le dire, n'ayant aucune prétention à l'exhaustivité.

Et d'abord quand et où écrit Dimašqī? Question difficile, parce que l'on n'a jusqu'ici pu découvrir aucune notice relative à l'homme¹, et que l'œuvre évite systématiquement les références à des lieux ou moments précis. On a en général admis que l'auteur était un Damasquin du Ve siècle de l'hégire; mais on ne l'a pas démontré. Voici quelques arguments qui étayaient cette opinion.

Sur la date: il n'existe d'absolument sûrs que deux terminus post et ante quem distants l'un de l'autre de près de trois siècles: d'une part l'auteur écrit postérieurement à la fin du IIIe siècle h., puisqu'il cite Ibn al-Mu'tazz (p. 69): d'autre part il écrit antérieurement à 570 h., puisque de cette année provient l'un des deux manuscrits conservés de l'*Īsāra* (voir

¹ Šafadī cite un Ca'far b. 'Alī, Abū l-Faḍl, mais Hamadānī Iskandarānī et non Dimašqī (bien que mort à Damas), traditionniste et faqīh alors que le nôtre (voir infra) est marchand, et surtout mort en 636 alors que (voir infra) il doit avoir écrit avant 570; j'en dois la connaissance à Fr. Gabrieli; voir aussi Abū Šāma, *Dayl*, ans 635 (fin) et 636.

A PROPOS ET AUTOUR D' „EIN ARABISCHES HANDBUCH DER HANDELSWISSENSCHAFT”

par

Claude Cahen

Paris

Hellmut Ritter zum 70. Geburtstag

Voilà plus de quarante-cinq ans qu'un jeune homme, H. Ritter, a consacré au *Kitāb al-Isāra ilā mahāsin at-ticāra* d'Abū l-Faḍl Ca'far b. 'Alī ad-Dimašqī (édité au Caire, 1318h) et à la littérature économique musulmane médiévale, une étude qui aujourd'hui encore reste l'une des rares études importantes dont nous disposions en ce domaine (dans: *Der Islam* 7/1917, sous le titre repris ci-dessus dans le nôtre). Néanmoins, bien entendu, certaines informations se trouvent aujourd'hui accessibles, qui ne l'étaient pas en 1917, et H. Ritter de son côté avait réservé son attention aux chapitres de théorie générale, laissant provisoirement de côté la considération des chapitres de l'*Isāra* relatifs aux marchandises concrètes. Il n'est donc peut-être pas présomptueux d'apporter à son travail un hommage qui consiste en quelques addenda, ceux-ci, faut-il le dire, n'ayant aucune prétention à l'exhaustivité.

Et d'abord quand et où écrit Dimašqī? Question difficile, parce que l'on n'a jusqu'ici pu découvrir aucune notice relative à l'homme¹, et que l'œuvre évite systématiquement les références à des lieux ou moments précis. On a en général admis que l'auteur était un Damasquin du Ve siècle de l'hégire; mais on ne l'a pas démontré. Voici quelques arguments qui étayaient cette opinion.

Sur la date: il n'existe d'absolument sûrs que deux terminus post et ante quem distants l'un de l'autre de près de trois siècles: d'une part l'auteur écrit postérieurement à la fin du IIIe siècle h., puisqu'il cite Ibn al-Mu'tazz (p. 69): d'autre part il écrit antérieurement à 570 h., puisque de cette année provient l'un des deux manuscrits conservés de l'*Isāra* (voir

¹ Šafadī cite un Ca'far b. 'Alī, Abū l-Faḍl, mais Hamaḍānī Iskandarānī et non Dimašqī (bien que mort à Damas), traditionniste et faqīh alors que le nôtre (voir infra) est marchand, et surtout mort en 636 alors que (voir infra) il doit avoir écrit avant 570; j'en dois la connaissance à Fr. Gabrieli; voir aussi Abū Šāma, *Dayl*, ans 635 (fin) et 636.